

Hakkâri

Hüner Şencan

Wikipedi, içerdiği bilgilere güvenmediğimiz, fakat ilk müracaat ettiğimiz kaynaklardan biri. Nedeni, Web aramalarında karşımıza hemen çıkı-veriyor olması. İnternet tekniğini çok iyi biliyor olmaları ki, Web taramalarında ilk sayfada yer alan maddeler hep onların. *Wikipedi*'ye üç nedenle güvenilmiyor. Birincisi maddelerin yazımı anonim... Birçok kişi katkı sağlıyor, fakat bilgiler ne derece güvenilir ve kim sorumluluk üstleniyor belli değil. İkincisi, bazı maddelerin yazımı oldukça bilimsel ve referanslı gözükmesine karşın imzasız ve tarihsiz... Yararlanılan kaynaklardan elde edilen bilgilerin doğru aktarıldığından emin olamıyoruz. Üçüncüsü *Wikipedi* *yönlendirme* yapıyor. Politik, ideolojik, tarihsel, sosyolojik ve psikolojik "bir takım görüşler ve düşünceler" maddelerin içine şırınga ediliyor. Siz "Abdülhamit'in hayatını" okuduğunuzu zannederken, masanızdan onun "müstebit biri olduğu" düşüncesiyle kalkıyorsunuz. *Yönlendirmeyi* kurumun yöneticileri yapmıyor, tasarladıkları "sanal ortam" buna imkân hazırlıyor. Onların, binlerce maddeyi belki denetleme imkânları da yok. Fakat en azından "itirazları" dikkate alabilirler, "düşünce hürriyeti" adına onu da yapmıyorlar. *Wikipedi* sözcüğünün zihnimdeki karşılığı "manüplatif bilgi"... Herkesin, herkesi yönlendirmeye çalıştığı bir cadı kazanı o.

Wiki'ye bakarsak, Hakkâri sözcüğü Suriye kökenli bir kelime ve anlamı *çiftçiler*, *yetiştiriciler* demek. Güya, "*akkârê*" kelimesinden geliyormuş. Kökünün Akat'ça *ikkaru* kelimesine dayandığı belirtiliyor.

İlin Kültür ve Turizm Müdürlüğüne göre, "Hakkâri bölgesinin ilk merkezi Aşeb Kalesi'dir. Daha sonraları Culemerg veya günümüzde Hakkâri adını alan yerleşim yeri bölgenin merkezi olmuştur. Hakkâri ismi etimolojik olarak 'her' ve 'kari' kelimelerinden meydana gelmiştir. 'Her' hep anlamında; Kari ise 'edebilmek veya gücü yetmek' anlamına gelen 'karîn' kökünden olup 'edebilenler, güçlü, kuvvetli olanlar' manasına gelmektedir."

Bu açıklamalar hiç ikna edici değil... Ve Müdürlüğün *Culemerg* kelimesinin etimolojisiyle ilgili söyledikleri de... Kültür Turizm Müdürlüğü bunları mutlaka bir yerlerden almıştır, fakat daha titiz bir çalışma yapmak gerekiyor.

Bir başka rivayete göre bölgede onuncu asırda bir Kürt aşireti varmış ve onun adı *Hakkariya* imiş... Hakkâri isminin bu aşiretin isminden kaldığı belirtiliyor.

Kaynaklar incelendiğinde, kelimenin izlerini Hz. Süleyman, Hz. Davut peygamber zamanına kadar götürebiliyorsunuz. Bu dönemde Kudüs'teki mabette *koruyuculuk* veya *bakıcılık* işi yapan kişilere Hakkâri denirmiş. Hakkâri; faziletli kişi demek, hayırsever veya Hak'kın yolundan giden... İki sözcükten oluşuyor, Hak ve Kâri... Son kelime Latinlere *caritas* şeklinde geçmiş. "Tanrının dostu" demek veya "bizi Tanrıya bağlayan", "İnsan-ı Kâmil"... Tanrıyı seven, Tanrıya âşık olan... Thomas Aquinas'a göre sadece Tanrıyı değil, aynı zamanda "komşusunu seven"... Kelimenin etimolojik anlamı Milattan önce 900'üncü, 1000. yıllara kadar uzanıyor. Belki çok daha eski...

Latince *carus* veya *karo* "sevgili" veya "değerli" demek. Faziletli, yüksek meziyetlere sahip olan... Bir zamanlar Roma Hristiyanları *Caritas* ismini çok kullanırlarmış. İspanyollar *Caridad* ve İsveçliler *Karita* derlermiş. Bu arada Makedonya'daki Terasa Nine'nin üstlendiği misyon da Batılılar tarafından *caritas* olarak adlandırılıyor.

Budist gelenek ve Pali dilinde kara, *karakter* anlamına gelirmiş. Karakterli, yani “...gibi olan” veya “...şeklinde davranan”... “Su” ön takısıyla birlikte geldiğinde, örneğin “sukarita” kelimesinde olduğu gibi, “doğru”, “iyi davranış” manasında kullanılmış. Kimi bilim adamları *caritas* kelimesini Greklerin *charis* terimine bağlıyorlar ve “üstün zekâlı”, “akıllı”, “Tanrının kendisine yüksek meziyetler bahsettiği kişi” olarak anıyorlar.

İbranicede en-hakkôre diye bir kelime var. “Spring of the one, who called” ifadesine dayanırılıyor. Anlamı “Şeyh Samson’un, savaştığı Filistinlilere karşı kendisine yardım etmesi için Tanrıya yakarıшта bulunması” demek. İfadeye yer alan “Hak” sözcüğü tanrı demek ve “kôre” ise yakarış anlamına geliyor. Veya münâcât... Hakkâri kelimesi eğer İbranicedeki hakkôre sözcüğünden türetilmişse anlamı “hakka yakaran” demek... Hakkâre kelimesi İncil’de de yer almış. Eski zamanlarda Kudüs’ün yakınlarında “Rama-Lihi” isimli bir yerleşim yeri var. Günümüzde buraya “Beth Shemesh” adı veriliyor. Arapçası “Beyt El-Şems”... “Güneşin Evi” anlamında... İncil’deki mitolojik hikâyeye göre “Şeyh Samson” burada bir eşeğin çene kemiğiyle 1000 Filistinliyi kesip doğramış (Judges xv. 9, 14, 17) ve sonra yorgunluktan bitap düşüp kemiği bir köşeye fırlatıp atmış. Yahova adı verilen tanrı, Samson’un yakarışına kayıtsız kalmamış, ona hem bir eşeğin çene kemiğini göndermiş, hem de Rama-Lihi denilen tepenin etğinde bir yerlerde şifalı ve zindelik veren bir kaynak suyu çıkarmış. Şeyh bu kutsal sudan içince yorgunluktan ölmek üzere iken tekrar dirilmiş ve kendisine gelmiş.

Bu hikâyeye göre Hakkâri, tanrıya münâcât karşılığında Samson’a bahşedilen “şifalı kaynak suyu” demek... Şeyh veya Kadı unvanı olan Samson’un MÖ 1200 ila 1000 yılları arasında yaşadığına inanılıyor... Ama bu zatın bir Şeyh mi, yoksa Şems Tanrısı’nın enkarnasyonu mu olduğu karışık bir konu.

Şimdi Hakkâri kelimesinin manalarını özetleyelim.

Hakkâri çiftçi veya yetiştirici,
Hakkâri faziletli kişi,
Hakkâri tanrıya âşık olan, bizi tanrıya bağlayan,
Hakkâri tanrıya yakaran veya dua eden,
Hakkâri yakarışa cevaben münâdiye bahşedilen “kaynak suyu”...
Hakkâri tarihte yaşamış bir Kürt aşiretinin adı...

Aradan üç bin yıl gibi uzun bir zaman geçmiş. Nereden bileceksiniz şehre bu ismin nasıl verilmiş olduğunu. Diyelim ki sahil bilgileri var ve biliyorsunuz. Sorun çözülüyor mu? Çözülüyor. Bunun örneği, Beyt El-Şems şehri. Bu ismin Samson’dan dolayı verildiği belirtiliyor. Fakat Samson kim? Bir şey mi, Güneş mi, Güneş Tanrısı mı? Biz Kudüs’e *Beyt el Makdis* deriz, yani *Kutsal Ev* demek... Kâbe’ye Beytullah deriz, anlamı Allah’ın Evi... Bu bir mecazdır ama Beyt El-Şems dediğiniz zaman “Tanrı Güneş’in Evi” anlamına geliyor. Yani, enkarne olmuş tanrı Samson’un...

Etimolojik analizler katmanlıdır. Eğer belli bir katmanda bırakmazsanız derinlerde kaybolursunuz. Hakkâri adı belki sadece Kürt aşiretinin adı nedeniyle o bölgeye verilmişti. Bunu bilmiyoruz

ve belki hiçbir zaman öğrenemeyeceğiz. Şehre bir adın verilmesiyle o adın etimolojik olarak nereden geldiği farklı olgular. İkisi arasında bağlantı olabilir de, olmaya bilir de.

Normal hayatta, işinde gücünde olan bir vatandaş için Hakkâri'nin "çiftçi" veya "yetiştirici" anlamına geliyor olması iyi bir şeydir. Anlaşılır, bağlantı kurulabilir ve mantıksaldır. Onlar için daha fazlası, fazladır.

Biraz meraklı olan insanlar kurcalamayı tercih ederler... Çünkü "çiftçi" tanımlamasından memnun olmamışlardır. Ve sonunda "Hakk'a yakaran" anlamına ulaşırlar. Birincisi mantıklıdır, ama bu ikincisi çok daha anlamlıdır. Hak ve kâri... Hak ve yakaran... Hak ve ona münâcât eden, ona yönelen, ondan isteyen... İbrani kaynaklı gibi gözüküyor ve İncil'de de yer alıyor ama, biz öyle görmek zorunda değiliz. Eğer Kudüs'te Hz. Davut ve Hz. Süleyman peygamber zamanında bir takım kişilere "hakkâri" denmişse en yalın biçimiyle onları "Hakk'a bağlı olan kişiler" olarak değerlendirebiliriz. Özgün konumlarını bilmiyoruz. Bir takım kaynaklarda belirtildiği gibi bu kişiler eğer "tanrı âşığı, tanrının dostu, insanlarla tanrı arasında aracılık yapan kişiler" idiyseler hakkârîlerden uzak durur, sakınırsınız. "Hakka bağlı olmak" ile "Hak ile bağlantı kurmak" anlayışları arasında ayırım gözetiriz. Davut ve Süleyman peygamberin insanları mutlaka Hakka bağlı olan kişilerdir. Sonradan üretilen "bağlantı kurma", "tanrıyla görüşme" temaları tahrîfât...

Hakkâri kelimesinin etimolojik analizi öyle Milattan Önce 1000'li yıllarda sona erecek gibi gözüküyor. Çok daha ötelere uzanıyor. Hatta Milattan Önce 2500'lü 3000'li yıllara kadar... Çünkü artık analiz malzememiz Hakkâri kelimesi değil Kâri sözcüğüdür. Kâri veya Karo veya Kara...

Olayı "bu şehre bu isim niçin verilmiştir" sorusundan çıkarıp "Hak" nedir, "kari" veya "kara" nedir tecessüsüyle sürdürürsek küçük denizlerden çıkıp okyanusa açıldığımızı fark ederiz. Çözmemiz gereken problem hakkari değil, "kara" sözcüğü...